

στά». Τέλος ο Mark W. Edwards, *The Iliad: A Commentary*, 5ος τόμ. (Καίμπριτζ 1991), σ. 35 εκφράζει ανάλογη σέ γενικές γραμμές άποψη: «Ο σκοπός τής παρομοίωσης είναι νά ένθαρρύνει τή φαντασία τοῦ άκροατῆ συγκρίνοντας κάτι στήν άφήγηση τοῦ ήρωϊκοῦ παρελθόντος μέ κάτι πού βρίσκεται άμεσα μέσα στοῦ δικό του βίωμα· γι' αὐτό καί οἱ περισσότερες όμηρικέσ παρομοιώσεις άντλοῦνται άπό τήν καθημερινή ζωή. Αὐτό σημαίνει ότι αὐτές, όπως ή άσπίδα τοῦ Ἀχιλλέα, μᾶς δίνουν μιάν άποψη τοῦ κόσμου πού βρίσκεται πέρα άπό τόν πόλεμο, τοῦ κόσμου πού ύπῆρχε στίς ήμέρες τοῦ ποιητῆ καί γιά πολὺ μετά άπ' αὐτόν»¹.

Ὑστερα άπό τά εἰσαγωγικά αὐτά λόγια μπαίνουμε στοῦ θέμα μας. Τό λουλούδι πού πεθαίνει εἴτε γιατί όλοκληρώθηκε ό κύκλος τής ζωῆς του εἴτε γιατί τό έκοψε τό άλέτρι ή άκόμη τό δάχτυλο ένός κοριτσιοῦ αποτέλεσε τό θέμα παρομοίωσης στήν άρχαία έλληνική καί ρωμαϊκή ποίηση.

Στό Θ τῆς Ἰλιάδος ο Τεῦκρος στήν προσπάθειά του νά χτυπήσει μέ τό τόξο του τόν Ἑκτορα πληγώνει θανάσιμα έναν άλλο γιό τοῦ Πριάμου, τόν νεαρό Γοργυθίωνα. Ὁ ποιητής περιγράφει στή συνέχεια τόν τρόπο πού εἱρειρε τό κεφάλι τοῦ χτυπημένου πολεμιστῆ κάνοντας χρήση τής παρομοίωσης τής παπαρούνας:

μήκων δ' ὥς έτέρωσε κάρη βάλεν, ή τ' ένι κήπη,
καρπῷ βριθομένη νοτίήσί τε εἰαρωῆσιν,
ὥς έτέρωσ' ήμυσε κάρη πήληκι βαρυνθέν. (306-8)

σέ μετάφραση τῶν Καζαντζάκη-Κακριδῆ:

κι ὥς γέρνει δίπλα τό κεφάλι της στόν κήπο ή παπαρούνα,
πού τήν έβάρυνε ή άνοιξιάτικη βροχή γιά κι ό καρπός της,
Καί τό κεφάλι του όμοια άπόγειρε, βαρὺ άπ' τό κράνος, δίπλα.

Τά άρχαῖα σχόλια δέν έχουν τίποτα τό άξιόλογο γιά τήν παρομοίωση. Μονάχα ό άρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος στίς *Παρεκβολές* του Ἰλ. 2. 584. 19 κ.έ. Van der Valk σημειώνει τά έξῆς έξωτερικά σχόλια: *Νοητέον δέ τόν Πριαμίδην τοῦτον σφηκῶδη τά μέσα τοῦ σώματος καί κρέασι μέν οὐ πεπληθυσμένον, μήκους δέ διατάσει πεφίλοτιμῆμένον εκ φύσεως καί επιεικῶς ὄρθιον. Ταῦτα γάρ λογίζεσθαι δίδωσιν ή παραβολή τοῦ μήκωνος, ήτις εκ τοῦ μήκους παρωνομασμένη μήκων εἰσέτι καί | νῦν παρ' ένίοις λέγεται... Εἰ δέ καί ήρωϊκῆς εἶχε τις γενναιότητος ό άνήρ αἰγείρω | (σ. 585) αν αὐτόν ή έτέρω τινι φυτῷ μεγαλοφνεῖ παρείκασεν ό ποιητής, έξ ὧν τοῖς ήρωσι τε-*

1. Πρβλ. καί D. H. Porter, *C. J.* 68 (1972) 11.

κταίνεται τὰς παραβολὰς ... | (σ. 586) ... "Ὅρα δὲ καὶ τὸ «κάρη βάλεν», ἀντὶ τοῦ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, καινῶς οὕτω λεχθέν. καὶ ἴσως ἀντὶ τοῦ ἔθηκε συνήθως εἰληπται... Τῶν τινες δὲ παλαιῶν ἠθέλησαν τὸ βριθομένη νοῆσαι ἀντὶ τοῦ βρίθεται, εἰπόντες εἰληπθαι μετοχὴν ἀντὶ ῥήματος καὶ σημειωσάμενοι τὴν λέξιν ὡς καινοσχήμονα... (15). Τὸ δὲ «καρπῶ βρίθεσθαι καὶ νοτίαις ἔαρος» πρὸς τὸ τῆς παραβολῆς ἀσφαλὲς εἴρηται. Τοιαύτη γὰρ μήκωνι ὁ βληθεὶς ἔοικεν, οὐ μὴν τῇ ὀρθοτενεῖ διὰ τὸ καὶ ἄκαρπον καὶ ἀνότιστον. Τὸ δὲ «νοτίαις» ἔπεσε μὲν ἤδη καὶ εἰς κοινολεξίαν παρὰ τοῖς ὕστερον διὰ τὸ σαφῶς πεφράσθαι, ἔλλιπῶς δ' ἔχει. Τὸ γὰρ ἐντελές, νοτίαις πνοαῖς | (σ. 587) ἢ ὑγρότησι ταῖς ἐκ τοῦ νότου δηλαδή (στ. 308). Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ἔβαλεν ἤμυσε κατωτέρω φησὶν, ὃ καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ ἔκλινε. Φησὶ γὰρ «ὥς ἐτέρωσε ἤμυσε κάρη, πῆλῃ βαρυνθέν». Καὶ σημειῶσαι τοῦτο πολὺν συστατικὸν τῆς παραβολῆς ὄν. Ὡς γὰρ καρπὸς καὶ ὑγρότης πλαγιάζει τὸ ἄνω τῆς μήκωνος, οὕτω καὶ πῆλῃς βαρύνουσα κεφαλὴν ἐτέρωσε αὐτὴν βάλλει.

Γλωσσικὰ δὲν θὰ εἶχε νὰ παρατηρήσει κανεὶς τίποτα σημαντικόν· ὥς προσεχτεῖ ὡστόσο ὁ ἄχρονος (ἐμπειρικὸς) ἀόριστος ποὺ ἐκφράζει μιὰ τυπικὴ πράξιν «κάρη βάλεν» ἀντὶ τοῦ «συνήθως κλίνει» τὴν κεφαλὴν ἰσοδύναμο μὲ τὸ ἤμυσε τοῦ ἐπόμενου στίχου καὶ τὸ μῦρον τε ποὺ γενικεύει ἐκφράζοντας μιὰ συνηθισμένη πράξιν ἢ σταθερὸ γνῶρισμα καὶ ποὺ καὶ τὰ δύο εἶναι ἰδιαίτερα συχνὰ σὲ παρομοιώσεις. Ἀξιοπρόσεκτες ὡστόσο εἶναι οἱ ἀντιστοιχίες κάρη βάλεν ~ ἤμυσε κάρη, καθὼς καὶ τὰ βριθομένη ~ βαρυνθέν, καρπῶ... νοτίησι ~ πῆλῃσι. Ἐνα βασικὸ σημεῖο ποὺ θὰ πρέπει νὰ τονισθεῖ εἶναι ὅτι ὁ Γοργυθίανας εἶναι ἓνα συγκεκριμένο πρόσωπο, ἐνῶ ἡ παπαρούνα ἀντιπροσωπεύει ὅλες τὶς παπαροῦνες τῶν κήπων, εἶναι δηλ. κάτι σὰν τὴν ἰδέα τῆς παπαρούνας. Σὲ κάποιον σημεῖο τῆς ζωῆς τοὺς ὅλες οἱ παπαροῦνες γέρνουν τὸ κεφάλι τοὺς κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῶν σπόρων καὶ τοῦ νεροῦ-ὑγρασίας.

Ἡ παρομοίωση αὕτη δὲν φαίνεται νὰ ἀπαντᾷ πούθεν ἄλλοῦ στὸ ἔπος¹ καὶ προσελκύει τὴν προσοχὴ μας ὅχι μόνον γιὰ τὴν ἀντίθεση ποὺ περιέχει ἀνάμεσα στὶς δυὸ καταστάσεις —ἀπὸ τῆς μιᾶς ὁ νέος ποὺ ἀφανίζεται στὴν ἀκμὴ τῆς ζωῆς του καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην ἡ παπαρούνα ποὺ τῇ βραίνει ὁ καρπὸς τῆς καὶ ἡ ἐαρινὴ βροχὴ— ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πλαστικότητα καὶ τὴν ἰδιορρυθμίαν τῆς. Ἡ καλλιτεχνικὴ διατύπωση τῆς παρομοίωσης δὲν τῆς στερεῖ τὴ λογικὴ στὴν ὁποία ἐδράζεται τὸ σημεῖο σύγκρισης (Vergleichungspunkt), τὸ μέσο δηλ. μὲ τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ συλλάβουμε τὴν οὐσίαν τῆς χρήσης μιᾶς παρομοίωσης. Στὴν προκειμένη περίπτωσις ὁ ποιητὴς δὲν ἀποκαλύπτει

1. Βλ. E. Wilkins, A Classification of the Similes of Homer, *CW* 13 (1919/20), 147-50, 154-59. — Μονάχη στὸ Ξ 499 ἡ κεφαλὴ τοῦ σκοτωμένου Τρώα Ἰλιονήα στὴν ἄκρην τοῦ δόρατος τοῦ φονιᾶ παρομοιάζεται μὲ κώδεα, τὸ κεφάλι δηλ. τῆς παπαρούνας.

τὸν λογικὸ σύνδεσμο ἀνάμεσα στὸ δεικτικὸ καὶ τὸ ἀναφορικὸ μέρος ποὺ καλύπτεται πίσω ἀπὸ τὴ δοσμένη ποιητικὰ κατιοῦσα κίνηση τοῦ κεφαλιοῦ τοῦ πολεμιστῆ καὶ τοῦ ἄνθους τῆς παπαρούνας. Ἡ θέση τῆς παρομοίωσης μετὰ ἀπὸ τὸ χτύπημα τοῦ πολεμιστῆ μὲ βέλος (ἢ δόρυ) καθὼς καὶ τὸ θανάσιμο τραῦμα¹ ὑποδεικνύουν ἴσως ὅτι τὸ σημεῖο σύγκρισης μποροῦσε νὰ εἶναι ὁ θάνατος, ἂν καὶ τὰ πράγματα περιπλέκονται ἀπὸ τὴν ἀπουσία ὁποιουδήποτε ἀπτοῦ ἱχνους θανάτου γιὰ τὴν παπαρούνα. Συνεπῶς ἡ στενὴ ἐρμηνεία τῆς παρομοίωσης δὲν πρέπει νὰ βασίζεται στὸ κατὰ πόσο τὸ λουλούδι τῆς παπαρούνας πεθαίνει ἢ δὲν πεθαίνει στὴν προκειμένη στιγμή.

Ὁ Schadewaldt² ὥστόσο δέχεται ὅτι ὁ θάνατος ἀποτελεῖ τὸ σημεῖο ἀναφορᾶς ἀποδεχόμενος ἔτσι καὶ τὸ ἀναφορικὸ καὶ τὸ δεικτικὸ τμήμα τῆς παρομοίωσης σὲ πλήρη συστοιχία. Ὁ Porter³ ὅμως ὁρθότερα προτιμᾷ τὸν ἀντίθετο δρόμο: ὁ πληγωμένος νεαρὸς πολεμιστῆς πρόκειται νὰ πεθάνει, ἐνῶ τὸ φυτὸ μὲ τὸ ὁποῖο συγκρίνεται βρίσκειται στὸ ἀποκορύφωμα τῆς ὑπαρξιακῆς του κατάστασης, φορτωμένο καρπούς καὶ ἐμποτισμένο μὲ ἀναζωογονητικὴ ὑγρασία. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀναφορικὸ μέρος βρίσκεται σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὸ δεικτικόν, κατατάσσει τὴν παρομοίωση αὐτὴ, μαζὶ μὲ ἄλλες, στὴν κατηγορία τῶν ἀνώμαλων παρομοιώσεων (abnormal similes) ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ βίαιη ἀντιπαράθεση τῶν δύο συστατικῶν τους μερῶν. Ὁ Vivante⁴ ἐξάλλου ἐπικεντρώνει τὴν προσοχή του στὴ σημαντικὴ κίνηση δυὸ διαφορετικῶν ζωντανῶν εἰκόνων, ποὺ εἶναι τὸ πέσιμο τῆς κεφαλῆς τοῦ πολεμιστῆ καὶ ἡ ἐπικίνδυνη κλίση τῆς παπαρούνας καὶ μαζὶ τὰ δυὸ ρήματα ἐκφράζουν παράλληλη πορεία ὑπογραμμίζοντας τὴ θεμελιακὴ φύση τοῦ ἴδιου γεγονότος. Ὅ,τι πρυτάνευσε στὸ μυαλὸ τοῦ ποιητῆ ἦταν τὸ γεγονὸς τῆς πτώσης⁵ καὶ ὅ,τι αὐτὸ συνεπάγεται δηλ. σὲ τελευταία ἀνάλυση ὁ θάνατος.

Ἡ πτώση φαίνεται στὸν ποιητὴ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναφερθεῖ μονολεκτικά, ἀλλὰ τὰ δύο διαφορετικὰ πεσίματα ἔπρεπε νὰ ἀποδοθοῦν ὀπτικὰ συνδεδεμένα ἐσωτερικά. Ἡ παθητικὴ κλίση τῆς κεφαλῆς εἶναι ἀπλῶς μιὰ γραφικὴ λεπτομέρεια τοῦ τί πρα-

1. Πρβλ. Ἰλ. Δ 482, Ε 650, Ν 389 κ.ἄ.

2. Schadewaldt, ὁ.π., 178.

3. D. H. Porter, *Violent Juxtaposition in the Similes of the Iliad*, C.J. 68 (1972), 11-21.

4. P. Vivante, *Homeric imagination. A Study of Homer's poetic perception of reality*, Bloomington/London 1970, 81. Τὸ κεφ. On the Representation of Nature and Reality in Homer ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα κείμενα γιὰ τὸ θέμα τῶν ὁμηρικῶν παρομοιώσεων.

5. Ὁ Vivante ἀναφέρεται καὶ στίς παρομοιώσεις στίς ὁποῖες ὁ ποιητὴς συγκρίνει τὸ θάνατο ἑνὸς πολεμιστῆ μὲ τὴν πτώση δένδρου, ὅπου ἡ παρομοίωση δὲν χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ ἐξηγήσει κάτι ἢ νὰ ἀποκαλύψει κάποιο ἰδιαιτέρο σημεῖο. Καὶ πάλι εἶναι ἡ πτώση καθ'αυτὴ ποὺ πρέπει νὰ ὑπογραμμισθεῖ.

γματικά συμβαίνει. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου παρουσιάζεται καλὰ θεμελιωμένη μέσα στὸ σημεῖο ἀναφορᾶς, δηλ. στὴ φύση, ἡ ὁποία χρωματίζεται ἀνθρώπινα. Οἱ εἰκόνες ἐπομένως ποὺ συγκρίνονται παραμένουν σὲ συνάρτηση μεταξὺ τους — μιὰ παπαρούνα ποὺ γέρνει, ἓνα ἀνθρώπινο κεφάλι ποὺ ἀποκλίνει, χωρὶς νὰ ἀναπαριστοῦν τὸ ἴδιο βαρυσήμαντο γεγονός. Ὁ Γοργυθίων εἶναι σίγουρο ὅτι πεθαίνει, ὅχι ὅμως ὅπωςδήποτε ἄμεσα καὶ ἡ παπαρούνα.

Ποιὰ εἶναι τέλος πάντων ἡ κατάσταση τῆς παπαρούνας; Βρίσκεται στὴ λαμπρότερη τῆς ὥρα ἢ ἀργοπεθαίνει; Ὁ ποιητής, ὅπως ἔχει ἀναφερθεῖ, δὲν προσφέρει καμιά ἐνδειξη γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἀποφανοῦμε. Λέει ἀπλῶς ὅτι τὸ φυτὸ γέρνει τὸ λουλούδι τοῦ ποὺ εἶναι φορτωμένο σπόρους καὶ βροχή. Ἡ ὑγρασία — οἱ ἑαρινὲς νοτίαι¹ ἂν εἶναι νεροστᾶλες τῆς βροχῆς ἢ τῆς πρωϊνῆς δροσιᾶς ποὺ δὲν τὸ λείει ὁ ποιητής — δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ καταστρέψει τὸ ἄνθος τῆς παπαρούνας. Τὸ λουλούδι αὐτὸ μάλιστα λειτουργεῖ πὺρ πολὺ ὡς ἐνδειξη ζωῆς ἢ ἀναζωογόνησης, ὅχι ὡς ἐνδειξη θανάτου, ὅποτε στρεφόμαστε ἀναγκαστικὰ στοὺς καρπούς. Οἱ σπόροι σίγουρα σχετίζονται μὲ τὴ ζωὴ, δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἐξεταστοῦν αὐτοὶ καθαυτοί, ἀλλὰ ἀναφορικὰ μὲ τὸ φυτὸ ποὺ τοὺς παράγει. Ἡ ὠρίμανση τῶν σπόρων στὰ ποώδη φυτά, ὅπως ἡ παπαρούνα, σημαδεύει τὸ φτάσιμο τοῦ τέλους τῆς σύντομης ζωῆς τους· τὸ φυτὸ ἔχοντας διατρέξει τὸν κύκλο τῆς ζωῆς τοῦ μέσα στὴ φύση ἐτοιμάζεται σιγὰ-σιγὰ νὰ πεθάνει. Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖο φαίνεται ὅτι βρίσκεται τὸ ἀποφασιστικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν κατανόηση τῆς παρομοίωσης, κι ἂς μὴν τὸ λείει ὁ ποιητής.

Ἄν ἡ εἰσήγηση αὐτὴ σχετικὰ μὲ τὴ σημασία ποὺ πρέπει νὰ ἔχει ἡ ἀναφορὰ τῶν καρπῶν γιὰ τὴν κατανόηση τῆς κατάστασης τοῦ φυτοῦ ἔχει βάση, τότε εἶναι φανερό ὅτι τὸ σημεῖο σύγκρισης τῆς παρομοίωσης εἶναι τελικὰ ὁ θάνατος. Στὴν περίπτωσή μας ὁ θάνατος διαφέρει ἀπὸ τὸ θάνατο ποὺ ἀποτελεῖ τὸ σημεῖο ἀναφορᾶς ἀνάλογων παρομοιώσεων ποὺ εἶναι παρμένες ἀπὸ τὸ φυτικὸ κόσμο. Ὁ θάνατος στὶς περισσότερες περιπτώσεις νοεῖται ὡς ἓνα σημεῖο στὸ ὁποῖο ἔχουν φτάσει πολεμιστὴς καὶ φυτικὸς ὁργανισμός· ἐδῶ, ἀντίθετα, ὁ θάνατος βρίσκεται στὸ μέλλον² — ἔστω καὶ τὸ ἄμεσο μέλλον —, πρόκειται δηλ. γιὰ ἓνα ὄριο στὸ ὁποῖο δὲν ἔχει φτάσει ἀκόμη ὁ Γοργυθίων καὶ πολὺ περισσότερο ἡ παπαρούνα. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ θάνατο δηλώνεται ἀπὸ τὸν ποιητὴ μὲ τὴ χρῆση δύο 'τεχνασμάτων': πρῶτα μὲ τὴν ἀπουσία ἀπτοῦ ἔχοντος θανάτου — ἂν καὶ γιὰ τὸν Γοργυθίωνα ἔχουμε κάποια ἐνδειξη — καὶ δεύ-

1. Ἡ βασικὴ σημασία τῆς λέξης *νοτία* εἶναι ὑγρασία, σημασία ποὺ ἔφτασε ὡς τὰ νέα ἐλληνικά. Τὰ ἀρχαῖα σχόλια ἐπίσης σημειώνουν στὸ 'νοτίῃσι τε εἰαρινῇσιν': «εἰ γὰρ μὴ ἦν ὑγρὰ, οὐκ ἂν ἐπεκάμφθη, ἀλλ' ἐκλάτο», κάτι ποὺ ἴσως ἐνισχύει τὴν ἄποψη ὅτι αἱ νοτίαι δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθοῦν ὡς καταστρεπτικὴ βροχή.

2. Schadewaldt, ὁ.π., 178.

τερο με την επιλογή τῶν εικόνων. Ὁ ποιητής δὲν μιλά γιὰ τὴν πτώση τοῦ σώματος τοῦ Γοργυθίωνα, ὅπως γίνεται συχνὰ ἄλλοῦ· ἀναφέρει ἀπλῶς ὅτι τὸ κεφάλι τοῦ (έτοιμοθάνατου) πολεμιστῇ γέρνει ἀποφασιστικά κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς περικεφαλαίας. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ κίνηση τοῦ κεφαλιοῦ εἶναι ποὺ συγκρίνεται με τὴν κλίση τῆς παπαρούνας — μιὰ καίρια στιγμή ποὺ ἀπαθανάτισε κι ὁ δημιουργὸς τῆς πρόχου τῆς Φυλακωπῆς — κι ἀμέσως κατόπιν ὁ ποιητής περνᾷ σὲ ἄλλο θέμα: ὁ ἀκροατὴς βλέπει τὸν Τεῦχρο νὰ ξανατεντώνει τὸ τόξο του καὶ μένει με τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ Γοργυθίων δὲν σωριάστηκε στὴ γῆ ἄλλ' ἀπόγειρε πρὸς στιγμή τὸ κουρασμένο του κεφάλι! Ἡ κίνηση δὲν ὁλοκληρώνεται καὶ ὁ ἐλλειπτικός της χαρακτήρας ὑποβάλλει στὸν ἀκροατὴ τὴ συνέχεια χάρις σὲ μιὰ διαδικασία ἀδράνειας: ἡ ὑποβολὴ αὐτὴ διαρκεῖ ἐλάχιστο χρόνο, καθὼς ἀμέσως μετὰ τὸ νῆμα τῆς δράσης ποὺ διακόπηκε προσωρινὰ ἀναλαμβάνεται ὀρμητικά (στ. 309-10). "Ἄς μὴν ξεχνοῦμε ἄλλωστε ὅτι ἐλάχιστο χρόνο διαρκεῖ καὶ ἡ πτώση ἐνὸς θανατηφόρα λαβωμένου σώματος.

Ἡ εἰκόνα λοιπὸν ποὺ ἔχουμε εἶναι ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ κεφάλι τοῦ Γοργυθίωνα κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁλόκληρη ἡ παπαρούνα, δηλ. τὸ φυτὸ καὶ τὸ λουλούδι μαζί. Ἡ παρομοίωση παραλληλίζει τὴν κλίση τοῦ κεφαλιοῦ τοῦ Γοργυθίωνα με τὴν κλίση τοῦ κεφαλιοῦ (δηλ. τοῦ ἄνθους) τῆς παπαρούνας. Ὁ ποιητής δίνει καὶ τοὺς λόγους τῆς κλίσης, τὸ κεφάλι τοῦ Γοργυθίωνα εἶναι βαρὺ ἀπὸ τὸ κρᾶνος, τὸ κεφάλι τῆς παπαρούνας εἶναι βαρὺ ἀπὸ τοὺς σπόρους καὶ τὶς νεροστάλες. Ἡ παπαρούνα λοιπὸν βρίσκεται σὲ ἀντιστοιχία με τὸν πολεμιστῇ; Καὶ οἱ δυὸ θὰ πεθάνουν: ἐλάχιστος χρόνος ἀπαιτεῖται γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Γοργυθίωνα, ἐνῶ ἡ παπαρούνα μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ στὴ ζωὴ γιὰ ἕνα διάστημα ἀκόμη. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ μπορεῖ ὡς ἐδῶ νὰ προσεγγίξει τὴν ἄποψη τοῦ Schadewaldt, ἡ ὁμοιότητα ὥστόσο σταματᾷ ἐδῶ, ἴσως γιὰτὶ ἡ οὐσία τῆς παρομοίωσης αὐτῆς δὲν βρίσκεται στὴν παρουσία τοῦ θανάτου καὶ τῶν δύο πρωταγωνιστῶν της ἀλλὰ στὴ διακρίβωση τῆς φύσης του. Ὁ Schadewaldt συνοψίζει: «ὁ ποιητής βλέπει τὴν ἴδια στιγμή ὁλόκληρη τὴ ζωὴ τοῦ λουλουδιοῦ, τὸν κίνδυνο ποὺ διατρέχει ἐκτεθειμένο στὸν κακὸ καιρὸ»¹. Ὅπως ὅμως σημειώθηκε παραπάνω, ἡ λ. *νοτίαι* δὲν σημαίνει ἴσως τίποτα περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνοιξιὰτικὴ δροσιὰ ποὺ ἐπικράτει στὰ πέταλα τῆς παπαρούνας, ὅποτε αἴρεται αὐτομάτως καὶ ὅποιαδήποτε ὑποψία ἄμεσου κινδύνου γιὰ τὸ φυτό. Αὐτὴ ἡ δροσιὰ παίζει βέβαια κάποιον ρόλο στὴ συνολικὴ λειτουργία τῆς παρομοίωσης, δὲν προκαλεῖ ὅμως κανένα πρόβλημα στὸν φυτικὸ ὀργανισμό, ποὺ ὁλοκληρώνει τὸν κύκλο τῆς ὑπαρξῆς του κι ἐτοιμάζεται ἔστω καὶ βραδέως νὰ πεθάνει. Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ἐννοήσουμε ὅτι ὁ θάνατος αὐτὸς διαφέρει ριζικὰ ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Γοργυθίωνα: εἶναι ἕνας θάνατος ἐπιβεβλημένος, ἀναγκαῖος καὶ φυσικός, ἕνας θά-

1. Schadewaldt, ὁ.π., 178.

νατος πού ἔρχεται σὲ χτυπητὴ ἀντίθεση μὲ τὸν βίαιο τρόπο πού πεθαίνει ὁ νεαρὸς πολεμιστῆς, τρόπο ὅχι μόνον βίαιο ἀλλὰ καὶ τυχαῖο καὶ μαζὶ τραγικὸ.

Ἔχουμε πιά φτάσει στὴν οὐσία τῆς παρομοίωσης, τὴν ἀντιδιαστολὴ ἀνάμεσα στὸν ἥρεμο, ὠριμο θάνατο ἐνὸς ἀσήμαντου φυτοῦ καὶ στὸν βίαιο, πρόωρο θάνατο ἐνὸς νέου ἀνθρώπου στὸ πεδίο τῆς μάχης¹. Ὁ Γοργυθίων χτυπιέται κατὰστηθα ἀπὸ βέλος πού προοριζόταν γιὰ κάποιον ἄλλο, τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του κόβεται ἀπότομα μὲ τρόπο ἀπροσδόκητο², ἐνῶ ἡ παπαρούνα ἐτοιμάζεται νὰ ἀπανθίσει ἔχοντας ἐκπληρώσει τὸν προορισμὸ τῆς μέσα στὴ φύση. Ὁ πολεμιστῆς γέρνει τὸ κεφάλι του κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς περικεφαλαίας, ξέρουμε ὅμως ὅτι στὴν πραγματικότητα τὸ θανάσιμο χτύπημα τοῦ βέλους εἶναι πού τὸν σκοτώνει. Ἡ παπαρούνα ἔχει στὸ κεφάλι τῆς ἕνα ὁμορφὸ ἄνθος, καρπούς καὶ δροσιὰ τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ τὴ βαραίνουν λυγίζοντας τὸν ἀδύναμο κορμὸ τῆς, δὲν τὴ σπρώχνουν βίαια στὸ τέλος ὅπως κάνει τὸ θανάσιμο βέλος. Ἔτσι ἡ λογικὴ τοῦ φυσικοῦ θανάτου ἀπορροφᾷ τὸ παράλογο τοῦ ἀνθρώπινου θανάτου πού ἐμφανίζεται μέσα τῆς σχεδὸν καθαγιασμένη. Μὲ τὴν ἐρμηνεία αὕτῃ ἐξηγεῖται γιὰτί ὁ ποιητῆς ἀποφεύγει νὰ κάνει λόγο γιὰ τὸ βέλος πού εἶναι καρφωμένο στὸ στῆθος τοῦ Γοργυθίωνα· ἀναφέρεται στὴν περικεφαλαία ταυτίζοντας ἔτσι τὸ κεφάλι τοῦ ἐτοιμοθάνατου πολεμιστῆ μὲ αὐτὸ τῆς παπαρούνας. Ἡ βιαιότητα τοῦ τέλους μιᾶς ἀνθρώπινης ζωῆς μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀπαλύνεται χωρὶς νὰ ἐξαφανίζεται· ἀρκεῖ νὰ θυμηθοῦμε τὴν ἡρεμία τῆς διακοπῆς πού παρατηρήσαμε, μιὰ ἡρεμία πού ὅμως διαλύεται ἀμέσως καθὼς ὁ Τεῦκρος ξαναπεντώνει τὸ τόξο του.

Ὁ Ὅμηρος ἀλλοῦ προτίμησε νὰ μᾶς δώσει παρομοιώσεις πού δείχνουν τὸν βίαιο θάνατο μέσα στὴ φύση³, εἰκόνες γνήσια ἐπικῆς καὶ μεγαλοπρεπεῖς. Ἐκεῖ, ὅπως παρατηρήθηκε, ὁ θάνατος τοῦ πολεμιστῆ μὲ τὴ χρῆση τῆς παρομοίωσης χάνει τὴ συμπτωματικότητά του, παύει νὰ εἶναι κάτι λεπτομερειακὸ καὶ ἀσήμαντο κι ἀποκτᾷ ἀπόλυτὴ ἀξία. Ἐδῶ ὅμως χρησιμοποιοῦντο μιὰ λυρική εἰκόνα γιὰ νὰ καλύψει μιὰν ἐντονὴ δραματικὴ εἰκονογραφία: ὁ θάνατος χτυπᾷ τὸν ἀνίσχυρο ἄνθρωπο ἀπροσδόκητα καὶ σκληρά, χωρὶς νὰ τοῦ ἀφήνει κανένα περιθώριο ἀντίστασης μέσα στὸ παράλογο τῆς μάχης, ξεριζώνοντάς τον κυριολεκτικά. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὕτῃ εἶναι ἴσως

1. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὕτῃ ὑπάρχει πράγματι μιὰ 'βίαιη ἀντιπαράθεση' τοῦ τύπου πού παρατήρησε ὁ Porter.

2. Ἀξίζει νὰ προσεχτεῖ ἡ χρῆση τοῦ ρήματος *βάλλω* καὶ γιὰ τὴν παπαρούνα, τὸ ὁποῖο στὸν Ὅμηρο χρησιμοποιεῖται συχνὰ γιὰ νὰ περιγράψει θεϊκὲς ἐνέργειες πού ἐπηρεάζουν τοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ τὸν Γοργυθίωνα χρησιμοποιεῖται τὸ ρῆμα *ἡμύω* (= κάμπτω) πού δηλώνει συνήθως κινήσεις βίαιες (πρβλ. Ἰλ. Β 148, Τ 405) ἢ καὶ καταστροφικὲς (πρβλ. Ἰλ. Β 373 = Δ 290, γιὰ πόλη πού κλονίζεται καὶ πέφτει).

3. Πρβλ. Ἰλ. Μ 41-48, 146-50, Φ 22-24 κ.ἄ.

ἀξιοπρόσεκτη ἡ χρήση τοῦ ῥήματος ἤμυσε (= ἔκαμψε) γιὰ τὸν Γοργυθίωνα καὶ τοῦ βάλεν κάρη (= ἔγειρε τὸ κεφάλι) γιὰ τὴν παπαρούνα. Τὸ ἤμυσε ἐκφράζει ἀκριβῶς αὐτὴ τὴ βιαιότητα, τὴν καταστρεπτικὴ δύναμη ποὺ ἀποσπᾷ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ ζωὴ, ὅπως κλονίζεται πέφτοντας μιὰ πόλη ἢ ὅπως τὰ στάχυα ποὺ λυγίζουσι σπασμένα ἀπὸ τὸν σφοδρὸ ἄνεμο. *Εἰ γὰρ μὴ ἦν ὕγρᾱ, οὐκ ἂν ἐπεκάμφθη, ἀλλ' ἐκλᾶτο*, σημείωσε ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς γιὰ τὴν παπαρούνα τονίζοντας ἀκριβῶς τὸν οἶονεῖ φυσιολογικὸ θάνατό της σ' ἀντίθεση πρὸς τὴ βίαιη ἀπόσπαση, τὴ θράσύη ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ἀνθρώπινο θάνατο.

Καταλήγοντας θὰ μπορούσαμε νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι ἡ ὁμηρικὴ παρομοίωση ἀδιαφορεῖ σὲ τελευταία ἀνάλυση γιὰ τὰ συγκεκριμένα καὶ περιγραφικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀντικειμένων, προκειμένου νὰ ἀποκαλύψει κάτι στοιχειῶδες καὶ μαζὶ θεμελιακὸ, κάτι ποὺ δὲν εἶναι οὔτε ζωῶδες οὔτε ἀνθρώπινο ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ καὶ σὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο εἶδος τῆς φύσης. Ἡ βαθιὰ συμπάθεια τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴ ζωὴ τῆς φύσης γενικότερα δονεῖ τὴ σκέψη του μετατρέποντάς την σὲ ὀπτικὸ σύμβολο καθὼς τὸ ἐξωτερικὸ τοπίο παρουσιάζεται σὲ μιὰ στιγμὴ ἐσωτερικῆς ἀνασύνταξης.

S U M M A R Y

The Simile Hom. II. 8. 306-8

By way of introduction a few words are said on simile in general, the division of homeric similes into three classes and what purpose their use is believed to serve. On simile *II. 8. 306-8* the ancient scholia do not mention anything notable, whereas Eustathius' *Παρεκβ. II. 2. 584. 19 sq.* Valk refer only to external characteristics of the simile.

The point which connects the two pictures is the bent of the warrior's head and the blossom of the poppy, i.e. the downfall which ultimately implies death. In the case of the plant the presence of the fruit is the most decisive factor for the understanding of the simile. The bent of the warrior's head and that of the poppy is as it seems the crucial point and that was immortalised by the artist on the *πρόχους* of Phylakopi. The essence of the simile is the contradiction between the quiet, mature death of an undistinguished plant and the violent, premature death of a young man in action.